

УДК 94 (477) (092)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/60-3-3>**Володимир МИРОШ,**

orcid.org/0000-0002-8835-7607

аспірант кафедри історії імені професора М.П. Ковальського
Національного університету «Острозька Академія»
(Острог, Рівненська область, Україна) volodymyr.myrosh@oa.edu.ua**БОГДАН БАРВІНСЬКИЙ ТА ЛЬВІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ:
СТАНОВЛЕННЯ ІСТОРИКА**

Мета дослідження полягає у з'ясуванні впливу років навчання Б. Барвінського у Львівському університеті на становлення його як історика. Методологія дослідження спирається на застосування принципів (об'єктивності, історизму, холізму) та методів (узагальнення, аналіз і синтез, порівняння, генетичний, психологічний та типологічний) історіографічного дослідження. Наукова новизна статті полягає у дослідженні малознаної проблеми формування Б. Барвінського як історика в роки навчання у Львівському університеті. У підсумку відзначено, що на фахове становлення Б. Барвінського визначальний вплив мало інтелектуальне середовище Львівського університету. Юнакові поталанило навчатися у «золоту» добу історії цього навчального закладу, коли в ньому працювали визначні представники різних галузей історичної науки. Саме на заняттях професорів Б. Дембінського, Т. Войцеховського, Л. Фінкеля, О. Бальцера, О. Колесси, К. Студинського та ін. було закладено підвалини наукового світогляду початкуючого вченого. Втім, найбільший вплив на його фахове дозрівання мала співпраця з М. Грушевським, в якій були окреслені українознавчі зацікавлення та теоретико-методологічні погляди. Важливо, що у той час молодий історик не лише «споживав» готові знання, але й активно займався самоосвітою, виробляючи власний стиль наукової праці. У підсумку йому вдалося реалізувати амбітні наукові плани, включно з підготовкою й успішним здобуттям докторату. І хоча реценція ранніх студій Б. Барвінського була доволі критичною, оглядачі солідарно відзначали його дослідницьку ретельність, працьовитість та оригінальність історичного мислення. Саме завдяки цим рисам, сформованим у студентські роки, він став авторитетним представником західноукраїнського історіографічного середовища першої половини ХХ ст.

Ключові слова: Б. Барвінський, Львівський університет, науковий семінар, професійне становлення, М. Грушевський.

Volodymyr MYROSH,

orcid.org/0000-0002-8835-7607

Postgraduate Student of the Department named after Prof. M.P. Kovalskiy
National University "Ostroh Academy"
(Ostrog, Rivne region, Ukraine) volodymyr.myrosh@oa.edu.ua**BOGDAN BARVINSKYI AND LVIV UNIVERSITY:
THE FORMATION OF A HISTORIAN**

The purpose of the research is to find out the influence of B. Barvynskiy's years of study at Lviv University on his development as a historian. The research methodology is based on the application of principles (objectivity, historicism, holism) and methods (generalization, analysis and synthesis, comparison, genetic, psychological and typological) of historiographic research. The scientific novelty of the article consists in the study of the little-known problem of the formation of B. Barvynskiy as a historian during his years of study at Lviv University. In the end, it was noted that the intellectual environment of Lviv University had a decisive influence on the professional development of B. Barvynskiy. The young man was studying in the «golden» days of the history of this educational institution, when prominent representatives of various branches of historical science worked there. It was at the classes of professors B. Dembinskiy, T. Wojciechovskiy, L. Finkel, O. Balzer, O. Kolessa, K. Studynskiy, and others. the foundations of the scientific outlook of a budding scientist were laid. However, the greatest influence on his professional development was the cooperation with M. Hrushevskiy, in which Ukrainian studies interests and theoretical-methodological views were outlined. It is important that at that time the young historian not only «consumed» ready-made knowledge, but also actively engaged in self-education, developing his own style of scientific work. As a result, he managed to implement ambitious scientific plans, including preparation and successful acquisition of a doctorate. And although the reception of B. Barvynskiy's early studies was quite critical, reviewers unanimously noted his research thoroughness, diligence and originality of historical thinking. Thanks to these features, formed during his student years, he became an authoritative representative of the Western Ukrainian historiographic environment of the first half of the 20th century.

Key words: B. Barvynskiy, Lviv University, scientific seminar, professional development, M. Hrushevskiy.

Постановка проблеми. В історії західно-української історіографії львівській історичній школі Михайла Грушевського відводиться особливе місце. Воно зумовлене тим незаперечним фактом, що вперше наприкінці XIX ст. в столиці Королівства Галиції і Лодомерії визначний вихованець київського наукового осередку, посівши в 1894 р. у Львівському університеті «другу звичайну кафедру всесвітньої історії» з особливим оглядом минулого Східної Європи, розпочав планомірну багаторічну діяльність з підготовки молодих кадрів українознавців. Саме його численні учні значною мірою сформували провідні напрямки розвитку вітчизняної соціогуманітаристики у XX ст. З огляду на це, феномену львівської школи М. Грушевського присвячено чималу кількість різнопланових публікацій, включно з підсумковою монографією В. Тельвака і В. Педича (Тельвак, Педич, 2016). Разом із тим, у представленому просопографічному портреті не завжди виразно проглядають постаті вихованців автора «Історії України-Руси», більшість з яких і по сьогодні малознані не тільки широкою громадськістю, але й фахівцям-історіографам.

Серед таких незаслужено призабутих учнів М. Грушевського солідністю та різноплановістю творчого доробку вирізняється історик, бібліотекознавець і педагог Богдан Барвінський (1880–1958). Цей визначний представник заслуженої для українства родини залишив помітний слід в західноукраїнській інтелектуальній культурі першої половини XX ст. Підносячи назрілість створення панорамного життєпису Б. Барвінського, вважаємо за доцільне розпочати цю роботу з реконструкції часів його студентських студій, коли було сформовано основні світоглядні цінності та професійні зацікавлення.

Мета статті – відтворити вплив років навчання Б. Барвінського у Львівському університеті на становлення його як історика.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на тривалість і плідність творчого життя Б. Барвінського, йому присвячено лише декілька публікацій переважно оглядового характеру. Серед них докладністю позначені біографічний нарис авторства І. Чорновола (Чорновол, 2006) та написане А. Фелонюком гасло до «Енциклопедії НТШ» (Фелонюк, 2012). Скільки-небудь докладно на сьогодні опрацьовано лише бібліографічні та бібліотечні зацікавлення вихованця львівської школи українознавців. Ця проблема висвітлена у низці змістовних розвідок О. Колосовської (Колосовська, 2008). Проблеми ж студентських студій Б. Барвінського в розрізі дослідження створеного

М. Грушевським галицького історіографічного осередку в кількох статтях (Тельвак, 2013; Тельвак, 2014; Тельвак, Педич, 2015; Тельвак, Педич, 2015a; Тельвак, Педич, 2015b) та згадуваній вище монографії дещо торкалися В. Тельвак і В. Педич. Втім, до важливого для нас періоду інтелектуального становлення вченого ці дослідники зверталися лише принагідно. Цим і зумовлено актуальність теми нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Рішення Б. Барвінського опанувати історичний фах на філософському факультеті Львівського університету було його усвідомленим вибором і задушевною мрією. В цьому плані на молоду людину чималий вплив мали родинна традиція, а саме гуманітарна освіта більшості іменитих предків, як і широкі історичні зацікавлення батька Олександра, який був знаним популяризатором знань про минуле. В одному зі своїх ранніх “Curriculum vitae” Б. Барвінський згадував величезну батьківську бібліотеку, переважно наповнену історичними творами. Серед них його дитячу увагу особливо збуджувала популярна у той час книга знаного редактора, видавця та громадського діяча Юзефа Хоцішевського “Dzieje narodu polskiego”. За словами Б. Барвінського, вже у першому класі народної школи він прочитав її «кільканадцять разів» (ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 1693: 3 зв.). Осмислюючи в зрілому віці батьковий вплив на своє інтелектуальне становлення, Б. Барвінський відзначав, що той «до кінця життя стежив пильно за поступом моєї праці й уділив мені неодної цінної ради і вказівки» (Барвінський, 1927: VI).

Відтак цікавість до історії поглибили гімназійні роки, проведені Б. Барвінським у знаній своїми педагогами і вихованцями Академічній гімназії Львова (1890–1898). Там йому поталанило зустрітися з визначним галицьким істориком і просвітянином, першим головою реорганізованого НТШ та редактором «Записок» Товариства Юліаном Целевичем, чий «незвично цікаві історичні лекції» і визначили подальший професійний шлях юнака (ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 1693: 3 зв.). Згадаємо, що проявом щирої учнівської вдячності з боку Б. Барвінського стала написана ним перша ґрунтовна монографія про життя та діяльність учителя. В передмові він наголошував, що власне в гімназійні часи вирішив «йти слідами свого улюбленого Професора в праці на полі рідної історії» (Барвінський, 1927: V). Загалом, про солідність тогочасної підготовки юнака говорить те, що закінчуючи гімназію він вільно розмовляв декількома слов'янськими, германськими, романськими та класичними мовами.

До Львівського університету Б. Барвінський вступив у 1898 р. і навчався там з однорічною перервою до 1903 р. Протягом 1901–1902 рр. початкуючий історик поглиблював історичні знання у Віденському університеті, що було звичайною у той час практикою, коли молоді люди вибудовували власну освітню траєкторію, студіюючи в різних навчальних закладах Австро-Угорської імперії або й закордоном. У Львівському університеті молодий чоловік особливо активно відвідував лекційні курси Броніслава Дембінського («Історія Римської імперії», «Розвиток європейського суспільства від Французької революції до найновішої доби з оглядом соціальних рухів», «Історія папства в XV–XVI ст.» та ін.), Тадеуша Войцеховського («Історія Польщі в середніх віках», «Латинсько-польська палеографія», «Дипломатика» та ін.), Людвіка Фінкеля («Історія Австрії в XIX ст. на тлі всесвітньої історії», «Нарис історичного розвитку», «Вступ до наук історичних» та ін.) та Освальда Бальцера («Історія устрою Польщі») (ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 1693: 1 зв.). Також у колі його студентських зацікавлень були лекції з історії німецької літератури Р. М. Вернера та географії А. Регмана.

Поряд із лекційними курсами, Б. Барвінський відвідував низку наукових семінарів згаданих професорів, на яких на практиці застосовував отримані теоретичні знання. Так, на семінарі Л. Фінкеля, відвідуваному протягом 3–7 семестрів, він підготував дві праці: «Ставлення князя Данила Галицького до угорського князя Бели IV та його участь у боротьбі за австрійський трон (1235–1269)» та «Погляд на стан попередніх досліджень над Галицько-Волинським літописом». В свою чергу, семінар всесвітньої історії Б. Дембінського студент відвідував протягом 2–3 та 5–7 семестрів. За цей час він підготував реферат на тему «Ставлення Візантії до коронації в 962 р. Візантійський двір і імператор Оттон I в 967–972 рр.» та зреферував тогочасну монографічну новинку про іспанського короля Філіпа II. Зрештою, на семінарі О. Бальцера початкуючий історик відчитав джерельну працю «Правне становище селян Волинської землі в першій половині XVI ст.» (ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 1693: 1 зв. – 2). Поряд з історичними семінарами, Б. Барвінський відвідував практичні заняття з географії в А. Регмана. Така увага до цієї дисципліни була у той час традиційною і відбивала розуміння важливості для початкуючих істориків доброї орієнтації не лише в часі, але й просторі подій минулого. Поряд із підготовкою власних рефератів, на згадуваних семінарах він нерідко рецензував доповіді колег.

Як свідчить діловодна документація Львівського університету, семінарські праці Б. Барвінського були виконані на високому професійному рівні, свідченням чого було кількаразове отримання ним грошової винагороди з фондів університету за поданням керівників семінарів.

Крім занять у польських професорів, Б. Барвінський охоче відвідував лекції та семінари їхніх нечисленних українських колег. В першу чергу згадаємо курси з історії української літератури Олександра Колесси і Кирила Студинського. Особливо плідною була співпраця молодого історика з першим зі згаданих професорів. Так, на семінарі з української філології в О. Колесси Б. Барвінський підготував дві праці: «Москаль-чарівник» Котляревського та «Простак» Гоголя. Перший зі згаданих рефератів був відзначений грошовою винагородою (ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 1693: 2.).

Та найбільший вплив на фахове становлення Б. Барвінського з-посеред його викладачів мав Михайло Грушевський. Як свідчить студентський каталог, початкуючий історик відвідував всі запропоновані ним предмети (ДАЛО, ф. 26, оп. 15, спр. 599: 3; ДАЛО, ф. 26, оп. 15, спр. 600: 3; ДАЛО, ф. 26, оп. 15, спр. 601: 3; ДАЛО, ф. 26, оп. 15, спр. 602: 3). Так, у першому семестрі це був курс «Історія Руси, давній період», у другому – «Історія Східної Європи в XIII–XIV ст.», в третьому – «Устрій і культура руських земель в XI–XIII ст.», в четвертому – «Історія руської культури в XI–XIII ст.», в п'ятому – «Галицько-Волинська держава», в шостому – «Історія Великого князівства Литовського до половини XV в.» та «Україна в XVII–XVIII ст.» (ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 1693: 1 зв.).

Поряд із відвідуванням лекцій, Б. Барвінський був активним учасником наукового семінару М. Грушевського, що мав назву «Історичні вправи» (Тельвак, 2016). На ньому він працював протягом 1–4 семестрів і підготував дві джерелознавчі розвідки. Першою була студія «Король Бела IV і князь Данило та питання австрійської спадщини». Вона була значно розширеним і поглибленим варіантом більш ранньої розвідки, підготовленої у семінарі Л. Фінкеля. Друга розвідка «Прешбурзький з'їзд в справі спадщини по Бабенбергах. Причинок до історії великого австрійського безкоролів'я» виявилася настільки зрілою з наукового погляду, що разом із грошовою винагородою була визнана науковим керівником гідною друку в «Записках НТШ».

Крім суто фахових дисциплін Б. Барвінський поглиблював свій гуманітарний світогляд на лекційних заняттях інших знакових професорів

Львівського університету. Так, в автобіографії він з чималим пієтетом згадує курс видатного польського філософа і психолога, творця Львівсько-варшавської філософської школи Казимира Твардовського «Історія грецької філософії епохи розквіту (від софістів до Аристотеля)». Також молодий чоловік ходив на виклади з педагогіки професорів Антонія Даниша («Нарис педагогіки») та Александра Скурського («Про педагогічні погляди Гербарта», «Філософія XIX ст.») (ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 1693: 8 зв.).

Поряд із наполегливим відвідуванням лекцій і семінарів Б. Барвінський у студентські роки чимало часу приділяв фаховій самоосвіті. Реконструювати коло читацьких зацікавлень юнака у той час уможливило його докладна автобіографія для Львівського університету. В ній початкуючий історик наводить вражаючий перелік опрацьованої літератури багатьма європейськими мовами. Він містить головні праці таких класиків західноєвропейської історіографії XVIII–XIX ст., як М. Вебер, Л. Ранке, Е. Майер, Т. Момзен, Т. Маколей, Вольтер та багатьох інших. Втім, «величезне враження», за його словами, на нього зробила знана праця родоначальника англійського позитивізму Томаса Бокля «Історія цивілізації в Англії» (ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 1693: 4).

Не менш вражаючим був перелік опрацьованої Б. Барвінським літератури з галузі східноєвропейської історіографії та україністики. Серед найбільш впливових він у першу чергу згадує твори своїх університетських учителів М. Грушевського, Л. Фінкеля, О. Бальцера та Б. Дембінського. Поряд із ними, пише про студіювання популярної монографічної серії «Руська історична бібліотека», в якій були опубліковані найкращі тексти М. Костомарова, В. Антоновича, М. Дашкевича, О. Левицького, І. Лінниченка, М. Іванішева, М. Владимирського-Буданова та ін. З полоністичної літератури початкуючий історик згадав монографії Ю. Шуйського, Ф. Конечного, М. Бобжинського, А. Левицького, А. Прохаски, К. Шайнохи й ін. Окремо молодий учений відзначає впливовість на свій фаховий світогляд праць тогочасних теоретиків історії Карла Лампрехта, Ернеста Бернгейма і Едуарда Меєра. Зрештою, Б. Барвінський вказує, що до його постійної лектури належали провідні славістичні видання «Записки НТШ», «Киевская старина», «Журнал Министерства народного просвещения», «Kwartalnik historyczny» та «Rozprawy Akademii Umiejętności w Krakowie». Щойно наведений вражаючий перелік дозволяє атестувати Б. Барвінського як феноменально працюючого і всебічно ерудованого початкуючого історика.

Зазвичай студенти філософського факультету у виборі життєвого шляху орієнтувалися на соціально престижний педагогічний фах, адже вчитель у ті часи був державним службовцем з добре оплачуваною працею. Втім, Б. Барвінського не приваблювала кар'єра педагога, незважаючи на те, що авторитетний для нього з усіх питань батько починав професійний шлях саме з вчителювання. З цього приводу в автобіографії молодий історик зазначає: «Вже від самих початків університетських студій я вирішив присвятити себе науковій праці. З запалом кинувся до вивчення історії середніх віків [...], а з них спеціально досліджував польсько-русько-литовські стосунки, особливо в XIII–XV ст.» (ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 1693: 2 – 2 зв.).

З огляду на щойно згадану наукову спеціалізацію, найбільш плідну співпрацю Б. Барвінський налагодив із М. Грушевським. До нашого часу дійшло листування молодого чоловіка з українським професором, яке дозволяє простежити особливості становлення їхніх взаємин, які чимало заважили на науковій долі Б. Барвінського. Він у своїх листах звертається за порадами стосовно літератури, вибору джерел, особливостей їхньої інтерпретації, а також просить учителя про перегляд перших проб пера й їхньої апробації на засіданнях Історично-філософської секції Шевченкового товариства, що уможливлювало подальше оприлюднення на сторінках «Записок НТШ». Для прикладу наведемо характерний уривок з листа молодого вченого до старшого колеги: «Звертаюсь до ВисокоПоважного Пана Професора з просьбою, о ласкаве переглянення рукописи, а коли б праця була пригідною до друку в «Записках», о ласкаве зреферованя її на історичній секції в Товаристві. [...] Цілу справу я віддаю вповні в руки ВисокоПоважного Пана Професора й за всякі зарядження, дотикаючі єї буду дуже вдячний. Рівно ж буду вдячний за се, якби ВисокоПоважний Пан Професор ласкаво донесли мині листовно о своїй гадці в тій справі» (ЦДІАУК, ф. 1235, оп. 1, спр. 334: 10 зв – 11). У відповідь на це та подібні прохання М. Грушевський терпеливо і доброзичливо давав фахові поради, узгоджував можливі терміни обговорення підготовлених досліджень, підшукував відповідних рецензентів, а відтак і готував до друку тексти учня у редактованих «Записках НТШ» (ВРЛННБ імені В. Стефаника, ф. 11, № Барв. 3500, п. 99: 1-2).

Втім, певною тінню на взаємини між учителем і його талановитим учнем ліг тривалий конфлікт М. Грушевського з О. Барвінським, заходами якого київський вихованець і отримав універси-

тетську кафедру (Тельвак, 2017). Одним із його наслідків було те, як твердять дослідники психологічного клімату львівської історичної школи (Тельвак, Педич, 2014), що знаний зі своєї щирої приязні до студіюючої молоді професор відмовив вихованцеві у роботі над черговим надісланим рукописом, вимовившись надмірною заклопотаністю. На прохання про допомогу М. Грушевський відповів: «Поважний Пане! Кількома наворотами брався я до читання Вашої праці, але що письмо дуже густе, а при тім помазане, забирає се дуже багато часу, а його не маю» (ВРЛННБ імені В. Стефаника, ф. 11, № Барв. 3500, п. 99: 5).

Нам складно сказати, наскільки така реакція була проявом хвилимих емоцій чи свідомого переосмислення взаємин, адже складні стосунки між двома діячами вимагають самостійного всебічного осмислення з урахуванням складних приватного та громадського контекстів. На нашу думку, не слід переоцінювати щойно наведеної цитати, адже подальший професійний діалог між М. Грушевським і Б. Барвінським був доволі інтенсивним і в цілому доброзичливим. Про це, приміром, свідчать постійні подяки молодого історика вчителю, які бачимо у більшості його друкованих праць студентських часів. Та й у зрілому віці вчений з пієтетом писав про М. Грушевського. Наприклад, у передмові до згадуваної монографії про Ю. Целевича він зазначив: «Нехай отже по завершенню отсеї праці буде дозволено мені згадати тут у першу чергу імя академіка Михайла Грушевського, котрого монументальна «Історія України-Руси» служила мені все трівким дороговказом протягом моєї 26-літньої наукової праці й, буде ним і в будучині. Його залізна трудящість була для мене захоотою й при писанню отсеї праці» (Барвінський, 1927: VI).

В свою чергу, М. Грушевський також всіляко підтримував свого учня в його намаганні опанувати секрети історичного фаху. З огляду на цю постійну опіку та попри певні непорозуміння з Барвінським-старшим, львівський професор вважав його сина одним із найкращих представників створеної ним наукової школи. Свідченням цього є як згадування Богдана в його публіцистичних виступах на захист чесного імені своїх вихованців перед шельмуванням польської преси (Грушевський, 1907), так й ініціатива з відновлення епістолярного діалогу в другій половині 1920-х років (Тельвак, Педич, 2016: 143-165).

Сумлінне навчання та невтомна самоосвіта уможливили Б. Барвінському реалізувати свою мрію про плідну науково-дослідну працю. Підсумком участі початкуючого історика у багатьох

згаданих наукових семінарах стали його перші розвідки, опубліковані на сторінках батькового часопису «Руслан» та редактованих М. Грушевським «Записок НТШ». Розмаїття проблематики студій Б. Барвінського студентських часів вражає, адже хронологічно вони охоплюють період від давньоруських часів і до XVIII ст. та присвячені дискусійним тоді питанням джерелознавства, сфрагістики, генеалогії й інших історичних галузей. Різноманітності тогочасних історичних інтересів молодого вченого сприяла праця протягом 1901–1903 рр. у львівському Крайовому архіві гродських і земських актів, де він у вільні від праці години робив виписки документів з XVI–XVIII ст., що висвітлювали історію руху опришків, маючи намір у майбутньому «написати їх історію від найдавніших часів» (ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 1693: 3). Відтоді найцікавіші з віднайдених документів учений час від часу оприлюднював друком.

Вже ранні публікації Б. Барвінського викликали чималу цікавість колег по історичному цеху. Вони відзначали подиву гідну працьовитість молодого вченого, його дослідницьку спостережливість і сміливість в опрацюванні заплутаних історичних сюжетів. Разом із тим, слушно вказувалося на певну юнацьку поспішність у висновках та категоричність суджень, що не підтверджувалися джерельним матеріалом. Для прикладу наведемо відгуки на першу друковану розвідку Б. Барвінського «З'їзд галицького князя Данила з угорським королем Белею IV в Прешбурзі 1250 р.» (1901). Київський рецензент, вихованець документальної школи В. Антоновича Никандр Молчановський вказав на амбітність молодого автора, що в дискусії іменитих дослідників (І. Шараневича, М. Дашкевича та М. Грушевського) стосовно дати зустрічі князя Данила з угорським королем Белею IV у Прешбурзі висунув і в цілому логічно намагався обґрунтувати власну гіпотезу. Разом із тим, на думку критика, початкуючий учений проігнорував джерельні свідчення, які суперечили його припущенню. З огляду на це, він підсумував: «В будь-якому випадку ми вважаємо, що здогадка п. Барвінського, хоча й правдоподібна, не задовольняє суворих критиків [...]» (Н. М., 1902: 38).

Ще гостріше першу пробу пера свого вихованця зустрів М. Грушевський. Він вказав на чималу гіпотетичність історичної реконструкції Б. Барвінського і закинув йому легковаження аргументів попередників, що зробило враження про цілу студію як «нерозважно написану розвідку». Причиною цих помилок досвідчений учений вважає зловживання молодшим колегою гіпо-

тетичною процедурою історичного дослідження на шкоду джерелозначно-реконструктивній. «Зрештою різні гріхи проти вимогів історичного методу стрічаємо ми й по інших місцях, – наголошує рецензент. – Саме вже се громадженне можливостей на можливостях на якій опирають ся виводи автора, тим вимогам не відповідають. [...] Не повинна така детальічна аналіза опирати ся й на самих готових курсах, не сягаючи до перших джерел – їх ніде майже не цитує автор. Такі прогрішення против історичної методи тим прикрийше бачити, що молодий автор показує чималу охоту до наукової роботи. А для неї наукова метода потрібна доконче» (Грушевський, 1902: 12).

Своєрідним фінальним акордом співпраці Б. Барвінського з його *alma mater* став захист докторської дисертації, яка в тогочасній освітній системі знаменувала завершення фахового становлення. Молодий історик доволі прискіпливо поставився як до вибору теми «Жигимонт Кейстутович – великий князь литовсько-руський 1432–1440 рр.», так і до її всебічного опрацювання. Ретельність у пошуку якомога ширшого кола джерел і їх інтерпретації в розумінні вченого суттєво спізнивала отримання ним наукового ступеню. Своїми переживаннями з цього приводу він поділився в листі до М. Грушевського: «Й справді мені дуже прикро, що молодші мої товариші мають вже то іспити, то докторати, а я все ще з нічим» (ЦДІАУК, 1235, оп. 1, спр. 334: 11 зв.).

Як свідчать листи Б. Барвінського та щоденник М. Грушевського, свій докторат молодий історик готував під постійною опікою старшого колеги. В багатьох листах він докладно інформував учителя про особливості опрацювання теми і просив консультацій з багатьох питань, постійно дякуючи «за клопіт, за прихильну раду» (ЦДІАУК, 1235, оп. 1, спр. 334: 1-11 зв.). В свою чергу, голова НТШ позитивно відгукувався на прохання Б. Барвінського про скликання для обговорення докторату свого університетського семінару і засідань Історично-філософської секції (Грушевський, 2021: 195). Найбільш важливе відбулося 13 червня 1905 р., на якому автор презентував останню частину студії про Жигимонта Кейстувича в присутності М. Грушевського, І. Франка, С. Томашівського та ін. (ЦДІАУЛ, ф. 309, оп. 1, спр. 42: 60 зв.). Наслідком цього зібрання було те, як писав пізніше Б. Барвінський, що його роботу «згодився проф. Грушевський прийняти jako докторську» (Барвінський, 1907: 3).

Попри те, що докторат Б. Барвінського був виконаний під багаторічною опікою М. Грушевського, офіційним керівником молодого вченого

став Л. Фінкель. Таку зміну викликав згадуваний вище конфлікт голови НТШ з О. Барвінським, що саме тоді досяг свого апогею. Оскільки згадана проблема вже отримала належне висвітлення в історіографії (Тельвак, Педич, 2016: 70), ми не зупинятимемося на ній докладніше. Згадаємо лише, що на відміну від докторатів більшості представників львівської історичної школи, праця Б. Барвінського побачила світ не на сторінках «Записок НТШ», а була видана окремою книгою в 1905 р. (Барвінський, 1905). Промоція ж на доктора філософії відбулася 31 травня 1907 р. Вона була успішною, хоча офіційний науковий керівник і мав серйозні зауваження до першої монографії Б. Барвінського. Серед іншого, у своєму відгуку Л. Фінкель вказував: «Однак сумлінності та працьовитості автора не дорівнює його історична проникливість [...]. Скрупульозно зібраний матеріал домінує над автором» (Тельвак, Педич, 2016: 384). Критичне спостереження на книгу свого учня висловив і М. Грушевський, відзначивши «старанно зроблений перегляд матеріалу, хоч не поглиблений і мало оригінальний взагалі» (Грушевський, 1993: 477).

Насамкінець декілька слів варто сказати про громадську діяльність Барвінського-студента. Неодноразово цитована вище його автобіографія для Львівського університету дозволяє ствердити, що попри наполегливе навчання і занурення у світ наукової творчості, початкуючий історик був активним членом української студентської громади. Про його авторитет серед колег говорить факт головування історичною секцією в «Науковому колі» товариства «Академічна громада», а також обрання скарбником «Академічного історичного кола» (ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 1693: 2 зв.).

Висновки. Підсумовуючи фахове становлення Б. Барвінського, відзначимо визначальний вплив на цей процес інтелектуального середовища Львівського університету. Юнакові поталанило навчатися у «золоту» добу історії цього навчального закладу, коли в ньому працювали визначні представники різних галузей історичної науки. Саме на заняттях професорів Л. Фінкеля, Б. Дембінського, Т. Войцеховського, О. Бальцера, О. Колесси, К. Студинського та ін. було закладено підвалини наукового світогляду початкуючого вченого. Втім, найбільший вплив на його фахове дозрівання мала співпраця з М. Грушевським, в якій були окреслені українознавчі зацікавлення та теоретико-методологічні погляди. Важливо, що у той час молодий історик не лише «споживав» готові знання, але й активно займався самоосвітою, виробляючи власний стиль наукової праці. У підсумку йому вдалося

реалізувати амбітні наукові плани, включно з підготовкою й успішним здобуттям докторату. І хоча рецепція ранніх студій Б. Барвінського була доволі критичною, оглядачі солідарно відзначали його дослідницьку ретельність, працьовитість та оригі-

нальність історичного мислення. Саме завдяки цим рисам, сформованим у студентські роки, він став авторитетним представником західноукраїнського історіографічного середовища першої половини ХХ ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барвінський Б. *Др Юліян Целевич (23. III. 1843–24. XII. 1892). Його наукова діяльність на полі української історіографії і етнографії в світлі давніших та новіших дослідів*. Львів, 1927. 334 с.
2. Барвінський Б. Заява. *Руслан*. 1907. Ч. 208. С. 3.
3. Барвінський Б. *Жигимонт Кейстutowич – великий князь литовско-руський (1432–1440 рр.)*. Історична монографія. Жовква, 1905. 169 с.
4. Відділ рукописів Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника (ВРЛННБ імені В. Стефаника). Ф. 11. № Барв. 3500. П. 99. Арк. 5.
5. Грушевський М. Злобна напасть. *Діло*. 1907. Ч. 246. С. 1.
6. Грушевський М. *Історія України-Руси*. Київ : Наук. думка, 1993. 535 с.
7. Грушевський М. С. *Щоденник (1902–1914 рр.)*: У двох томах. Т. 1 (1902–1907) / Упоряд., вступна стаття, коментарі С. Панькова. Київ: ІУАД ім. М. С. Грушевського НАН України, 2021. 544 с.
8. Грушевський М. Рецензія: Богдан Барвінський – З'їзд галицького князя Данила з угорським королем Белею IV в Прешбурзі 1250 р. (історично-критична аналіза). *Записки НТШ*. 1902. Т. L. С. 12–13.
9. Державний архів Львівської області (ДАЛО). Ф. 26. Оп. 7. Спр. 1693. 12 арк.
10. Державний архів Львівської області (ДАЛО). Ф. 26. Оп. 15. Спр. 599. Арк. 3.
11. Державний архів Львівської області (ДАЛО). Ф. 26. Оп. 15. Спр. 600. Арк. 3.
12. Державний архів Львівської області (ДАЛО). Ф. 26. Оп. 15. Спр. 601. Арк. 3.
13. Державний архів Львівської області (ДАЛО). Ф. 26. Оп. 15. Спр. 602. Арк. 3.
14. Колосовська О. «Нагорода за кривду» чи «сповнення обов'язку»: бібліотечна діяльність Богдана Барвінського (1908–1947). *Вісник Львівського університету. Серія: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології*. 2008. Вип. 3. С. 191–99.
15. Н. М. [Молчановський Н.]. Рецензія: Богдан Барвінський. З'їзд галицького князя Данила з угорським королем Белею IV в Прешбурзі 1250 р. Історично-критична аналіза. Львів, 1901. *Киевская старина*. 1902. Т. LXXVI. С. 38–39.
16. Тельвак В. «Історичні вправи» Михайла Грушевського у Львівському університеті: спроба реконструкції. *Український археографічний щорічник. Нова серія*. 2016. Випуск 19/20. С. 313–322.
17. Тельвак В. Львівський університет у становленні історичної школи Михайла Грушевського. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2014. Вип. 10. С. 46–52.
18. Тельвак В. Михайло Грушевський в оцінках своїх учнів (перша третина ХХ ст.). *Історіографічні дослідження в Україні*. 2013. Вип. 23. С. 160–197.
19. Тельвак В. Михайло Грушевський та Олександр Барвінський на тлі українського руху кінця ХІХ – першої третини ХХ століття. *Записки НТШ. Праці Історично-філософської секції*. Т. CCLXX. 2017. С. 82–102.
20. Тельвак В., Педич В. *Львівська історична школа Михайла Грушевського*. Львів, 2016. 440 с.
21. Тельвак В., Педич В. Львівська історична школа Михайла Грушевського: культура конфлікту. *Spheres of culture. Journal of Philological, Historical, Social and Media Communication, Political Science and Cultural Studies*. 2015. Volume X. S. 234–241.
22. Тельвак В., Педич В. Львівська історична школа Михайла Грушевського: становлення, функціонування, структура. *Galicja. Studia i materiały*. 2015. № 1. S. 229–251.
23. Тельвак В., Педич В. Львівська історична школа Михайла Грушевського: комунікативна природа та психологічний клімат. *Історіографічні дослідження в Україні*. 2014. Вип. 25. С. 26–53.
24. Тельвак В., Педич В. Персональний склад львівської історичної школи Михайла Грушевського: методологічний аспект. *Проблеми гуманітарних наук. Серія «Історія»*. 2015. Вип. 36. С. 18–35.
25. Фелонюк А. Барвінський Богдан. *Наук. т-во ім. Шевченка. Енциклопедія / Том I, А–Бібл.* Львів, 2012. С. 426–430.
26. Центральний державний історичний архів України у Києві (ЦДАУК). Ф. 1235. Оп. 1. Спр. 334. Арк. 1–11.
27. Центральний державний історичний архів України у Львові (ЦДАУЛ). Ф. 309. Оп. 1. Спр. 42. Арк. 60 зв.
28. Чорновол І. Син «руського станьчика»: Богдан Барвінський. *Багатокультурне історіографічне середовище Львова в ХІХ і ХХ століттях*. Львів; Жешув, 2006. Т. IV. С. 421–434.

REFERENCES

1. Barvinskyi, B. (1927). *Dr Yulian Tselevych (23. III. 1843–24. XII. 1892). Yoho naukova diialnist na poli ukrainskoi istoriohrafii i etnohrafii v svitli davnishykh ta novishykh doslidiv [Dr. Yuliyany Tselevich (23. III. 1843–24. XII. 1892). His scientific activity in the field of Ukrainian historiography and ethnography in the light of older and more recent research]*. Lviv. 334 s. [in Ukrainian].
2. Barvinskyi, B. (1907). Zaiava [Statement]. *Ruslan*. Ch. 208. S. 3. [in Ukrainian].
3. Barvinskyi, B. (1905). *Zhygymont Keistutowych – velykyi kniaz lytovsko-ruskyi (1432–1440 rr.). Istorychna monohrafiia [Zhigimont Keistutowych – Lithuanian-Russian Grand Duke (1432–1440). Historical monograph]*. Zhovkva, 169 s. [in Ukrainian].

4. Viddil rukopysiv Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky imeni V. Stefanyka (VRNLNB named after V. Stefanyk) [Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv, Department of manuscripts (VRNLNB named after V. Stefanyk)]. F. 11. № Бавв. 3500. P. 99. Ark. 5. [in Ukrainian].
5. Hrushevskiy, M. (1907). Zlobna napast [A malicious attack]. *Dilo*. Ch. 246. S. 1. [in Ukrainian].
6. Hrushevskiy, M. (1993). *Istoriia Ukrainy-Rusy [History of Ukraine-Rus]*. Kyiv : Nauk. dumka. 535 s. [in Ukrainian].
7. Hrushevskiy, M. (2021). *Shchodennyk (1902–1914 rr.) [Diary (1902–1914)]*: U dvokh tomakh. T. 1 (1902–1907) / Uporiad., vstupna stattia, komentari S. Pankova. Kyiv: IUAD im. M. S. Hrushevskoho NAN Ukrainy, 544 s. [in Ukrainian].
8. Hrushevskiy, M. (1902). Retseziia: Bohdan Barvynskiy – Zizd halytskoho kniazia Danyla z uhorskym korolem Beleiu IV v Preshburzi 1250 r. (istorychno krytychna analiza) [Bohdan Barvynsky – The meeting of the Galician prince Danylo with the Hungarian king Belya IV in Preshburz in 1250 (historically critical analysis)]. *Zapysky NTSh*. T. L. S. 12–13. [in Ukrainian].
9. Derzhavnyi arkhiv Lvivs'koi oblasti (DALO) [State archives of Lviv Oblast]. F. 26. Op. 7. Spr. 1693. 12 ark. [in Ukrainian].
10. Derzhavnyi arkhiv Lvivs'koi oblasti (DALO) [State archives of Lviv Oblast]. F. 26. Op. 7. Spr. 599. Ark. 3. [in Ukrainian].
11. Derzhavnyi arkhiv Lvivs'koi oblasti (DALO) [State archives of Lviv Oblast]. F. 26. Op. 7. Spr. 600. Ark. 3. [in Ukrainian].
12. Derzhavnyi arkhiv Lvivs'koi oblasti (DALO) [State archives of Lviv Oblast]. F. 26. Op. 7. Spr. 601. Ark. 3. [in Ukrainian].
13. Derzhavnyi arkhiv Lvivs'koi oblasti (DALO) [State archives of Lviv Oblast]. F. 26. Op. 7. Spr. 602. Ark. 3. [in Ukrainian].
14. Kolosovska O. (2008). „Nahoroda za kryvdu“ chy „spovnennia oboviazku“: bibliotekna diialnist Bohdana Barvynskoho (1908-1947) [“A reward for damage” or “a doing of duty”: library activity of Bohdan Barvynsky (1908–1947)]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Knyhoznavstvo, bibliotekoznavstvo ta informatsiini tekhnolohii*. Vyp. 3. S. 191–99. [in Ukrainian].
15. N. M. [Molchanovskiy M.]. (1902). Retseziia: Bohdan Barvynskiy – Zizd halytskoho kniazia Danyla z uhorskym korolem Beleiu IV v Preshburzi 1250 r. (istorychno krytychna analiza) [Bohdan Barvynsky – The meeting of the Galician prince Danylo with the Hungarian king Belya IV in Preshburz in 1250 (historically critical analysis)]. *Kyevskaia staryna*. T. LXXVI. S. 38–39. [in Ukrainian].
16. Telvak, V. (2016). “Istorychni vpravy” Mykhaila Hrushevskoho u Lvivskomu universyteti: sprobа rekonstruktsii [Mykhailo Hrushevskiy’s “Historical Exercises” at Lviv University: an attempt at reconstruction]. *Ukrainskyi arkheohrafichnyi shchorichnyk. Nova serii*. Vyp. 19/20. S. 313–322. [in Ukrainian].
17. Telvak, V. (2014). Lvivskiy universytet u stanovlenni istorychnoi shkoly Mykhaila Hrushevskoho [Lviv University in the formation of the historical school of Mykhailo Hrushevskiy]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. Vyp. 10. S. 46-52. [in Ukrainian].
18. Telvak, V. (2013). Mykhailo Hrushevskiy v otsinkakh svoikh uchniv (persha tretyna XX st.) [Mykhailo Hrushevskiy in the evaluations of his students (first third of the 20th century)]. *Istoriografichni doslidzhennia v Ukraini*. Vyp. 23. S. 160–197. [in Ukrainian].
19. Telvak, V. (2017). Mykhailo Hrushevskiy ta Oleksandr Barvynskiy na tli ukrainskoho rukhu kintsia XIX – pershoi tretyny XX stolittia [Mykhailo Hrushevskiy and Oleksandr Barvynskiy against the background of the Ukrainian movement of the end of the 19th – the first third of the 20th century]. *Zapysky NTSh. Pratsi Istorychno-filosofskoi sekti*. T. CCLXX. S. 82–102. [in Ukrainian].
20. Telvak V., Pedych, V. (2016). *Lvivska istorychna shkola Mykhaila Hrushevskoho [Lviv historical school of Mykhailo Hrushevskiy]*. Lviv. 440 s. [in Ukrainian].
21. Telvak V., Pedych, V. (2015). Lvivska istorychna shkola Mykhaila Hrushevskoho: kultura konfliktu [Mykhailo Hrushevskiy Lviv Historical School: Culture of Conflict]. *Spheres of culture. Journal of Philological, Historical, Social and Media Communication, Political Science and Cultural Studies*. Volume X. S. 234-241. [in Ukrainian].
22. Telvak V., Pedych, V. (2015). Lvivska istorychna shkola Mykhaila Hrushevskoho: stanovlennia, funktsionuvannia, struktura [Mykhailo Hrushevskiy Lviv Historical School: formation, functioning, structure]. *Galicja. Studia i materiały*. № 1. S. 229–251. [in Ukrainian].
23. Telvak V., Pedych, V. (2014). Lvivska istorychna shkola Mykhaila Hrushevskoho: komunikatyvna pryroda ta psykhologichnyi klimat [Mykhailo Hrushevskiy Lviv Historical School: communicative nature and psychological climate]. *Istoriografichni doslidzhennia v Ukraini*. Vyp. 25. S. 26–53. [in Ukrainian].
24. Telvak V., Pedych, V. (2015). Personalnyi sklad lvivskoi istorychnoi shkoly Mykhaila Hrushevskoho: metodolohichni aspekt [Personnel of the Lviv historical school of Mykhailo Hrushevskiy: methodological aspect]. *Problemy humanitarnykh nauk. Serii “Istoriia”*. Vyp. 36. S. 18–35. [in Ukrainian].
25. Feloniuk, A. (2012). Barvynskiy Bohdan. *Nauk. t-vo im. Shevchenka. Entsyklopediia / Tom I, A–Bibl*. Lviv. S. 426–430. [in Ukrainian].
26. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Kyiv (CDIAUK) [Central State Historical Archive of Ukraine, Kyiv]. F. 1235. Op. 1. Spr. 334. Ark. 1–11. [in Ukrainian].
27. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Lviv (CDIAUL) [Central State Historical Archive of Ukraine, Lviv]. F. 309. Op. 1. Spr. 42. Ark. 60 zv. [in Ukrainian].
28. Chornovol, I. (2006). Syn “ruskoho stanchyka”: Bohdan Barvynskiy [Son of the “Russian Stanchik”: Bohdan Barvynskiy]. *Bahatokulturne istoriografichne seredovyshche Lvova v XIX i XX stolittiakh*. Lviv; Zheshuv, T. IV. S. 421–434. [in Ukrainian].